

Särskild arkeologisk utredning
Arkeologisk förundersökning

Två tusen år på sin höjd

Inför planerad exploatering för industriändamål
inom fastigheterna Råby 1:2 och Råby 1:15

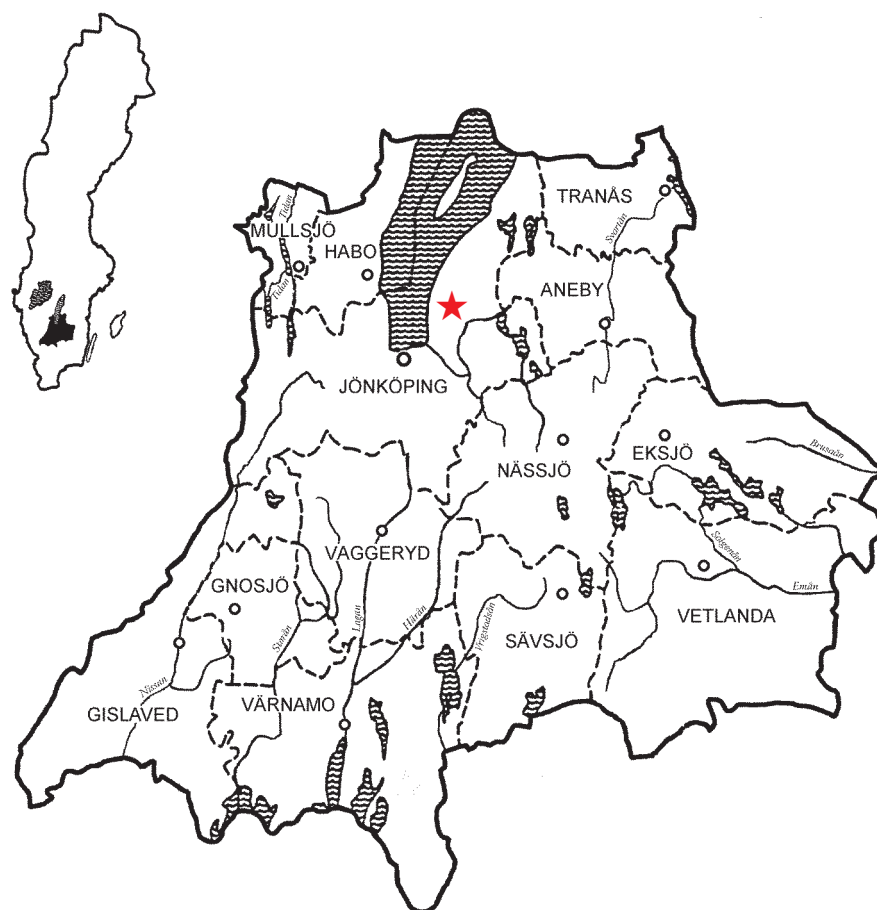
*Skärstads socken i Jönköpings kommun
Jönköpings län*

Särskild arkeologisk utredning
Arkeologisk förundersökning

Två tusen år på sin höjd

Inför planerad exploatering för industriändamål
inom fastigheterna Råby 1:2 och 1:15

*Skärstads socken i Jönköpings kommun
Jönköpings län*

Rapport, foto och ritningar, där ej annat anges: Håkan Hylén

Grafisk design: Anna Stålhammar

Tryckning och distribution: Marita Tidblom

Omslag: Utsikt över Landsjön och Skärstaddalen

Foto: Håkan Hylén

Jönköpings läns museum, Box 2133, 550 02 Jönköping

Tel: 036-30 18 00

E-post: info@jkpglm.se

www.jkpglm.se

Utdrag ur tryckta och åjourhållna ekonomiska kartor är återgivna enligt tillstånd: Ur allmänt kartmaterial från Lantmäteriet. Medgivande MS2007/04833

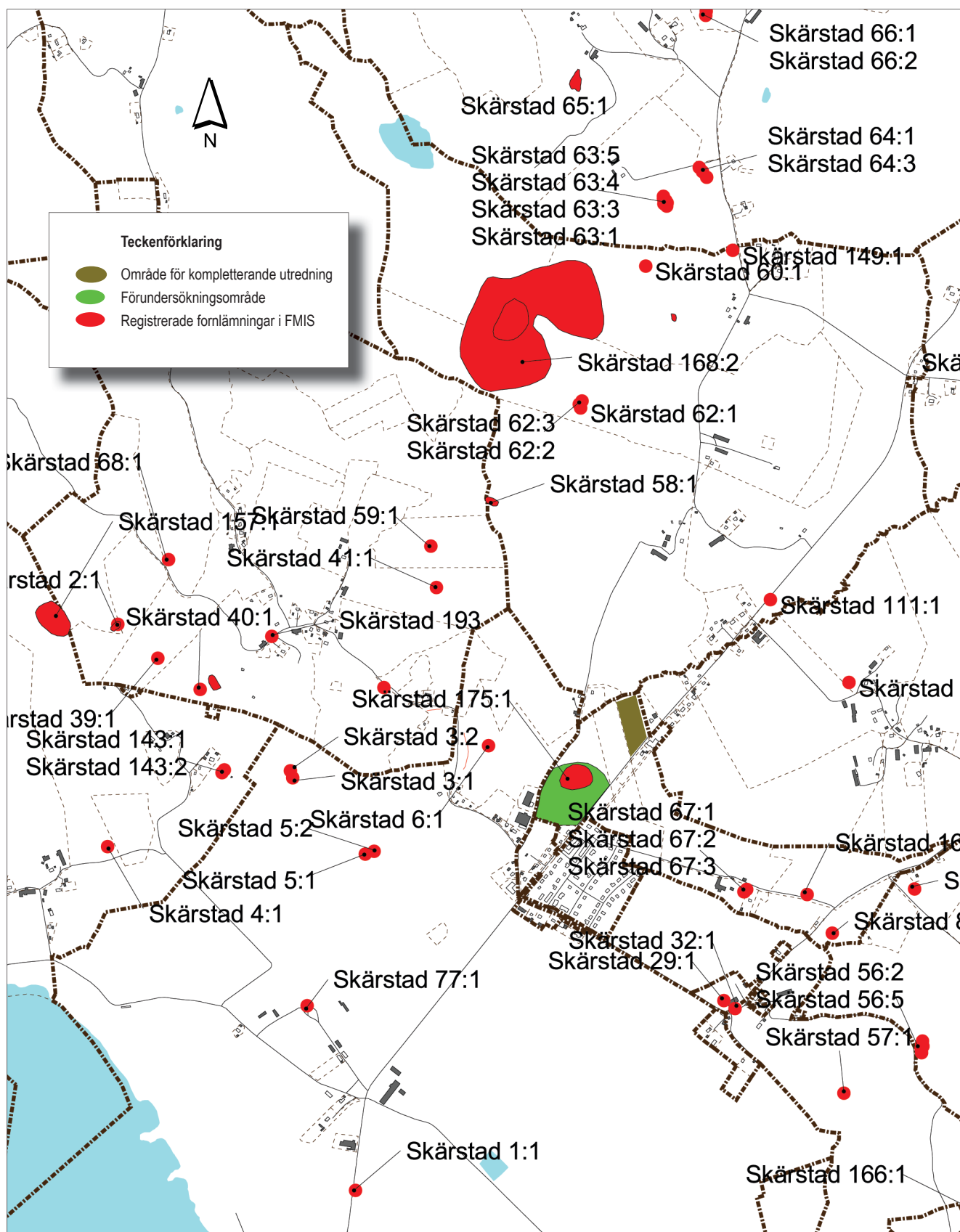
© JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM 2008

Innehåll

Inledning.....	7
Bakgrund.....	7
Vår kunskap om förhistoriska boplatser	7
Boplatsspår i Skärstaddalen	8
Matskorpan och benbiten	8
Förundersökningen.....	11
Målsättning.....	11
Metod	11
Resultat efter sökschaktning.....	11
Naturvetenskapliga analyser	11
Sammanfattning.....	12
Boplatssyta från äldre järnålder	13
Spår efter bronsåldersaktiviteter	14
Förslag till åtgärder.....	14
Den kompletterande utredningen.....	17
Målsättning.....	17
Metod	17
Kunskapsläge efter inventering	17
Schaktbeskrivning och resultat.....	17
Sammanfattning.....	18
Förslag till åtgärder.....	18
Sammanfattning.....	19
Administrativa uppgifter.....	20
Förundersökningen.....	20
Den kompletterande utredningen	21
Referenser.....	22
Tryckta och otryckta källor.....	22
Arkiv	22

Bilagor

- Bilaga 1. Anläggningar påträffade vid förundersökningen
- Bilaga 2. Vedanatometisk analys
- Bilaga 3. ¹⁴C-analys

FIGUR 1. Utsnitt ur digitala fastighetskartan. Registrerade fornlämningar är rödmarkerade, medan de aktuella undersökningsområdena är markerade med olika grön färg. Skala 1:20 000.

Inledning

Bakgrund

Jönköpings kommuns planer på exploatering för industriändamål i centrala delarna av Skärstad, beläget nordöst om Jönköping har tidigare föranlett en särskild arkeologisk utredning. Vid utredningen som genomfördes under hösten 2001 av Leif Häggström, Jönköpings läns museum, påträffades rester av en förhistorisk boplatz (RAÄ 175). Boplatzen indikerades genom stolphål, mörkfärgningar samt fynd av keramik och brända ben (Häggström 2001) (FIGUR 1-2).

Eftersom kommunens exploateringsplaner för området kvarstår, har Jönköpings kommuns tekniska kontor, genom Seth Möllås, i en skrivelse till Länsstyrelsen i Jönköpings län ansökt om att få ta bort fornlämningen inom fastigheten Råby 1:2. För att närmare avgränsa och karakterisera fornlämningen inför beslut om eventuellt borttagande har Länsstyrelsen krävt en arkeologisk förundersökning.

Nordöst om boplatzen (RAÄ 175) ligger fastigheten Råby 1:15, vilken också kommer att beröras av den planerade exploateringen (FIGUR 1-2). Med hänsyn till topografiska förhållanden, närheten till den nämnda påträffade boplatzen samt övriga kända fornlämningar i närområdet har Länsstyrelsen ansett att en kompletterande utredningsschaktning bör genomföras inom valda delar av denna fastighet.

I början av november 2007 genomförde Jönköpings läns museum såväl den arkeologiska förundersökningen som den kompletterande utredningen efter beslut av Länsstyrelsen i Jönköpings län.

Ansvarig för fältarbetet har varit antikvarie Håkan Hylén vid Jönköpings läns museum, som även sammanställt denna rapport.

Vår kunskap om förhistoriska boplatser

Vår kunskap om förhistorien baseras till stor del på uppgifter om var och hur människor begravt sina döda under skilda perioder. Det är dock mycket vanskligt att uttala sig om hur vardagslivet titt sig under förhistorien, eftersom boplatserna ofta saknas. Även om allt fler boplatzlämningar har påträffats och undersökts under de senaste åren, har det fram till 1995 inte funnits några kända lämningar efter förhistoriska hus i Jönköpings län. Genom arkeologiska insatser på ett flertal platser i länet har kunskapsläget sedan dess radikalt förändrats. Antalet förhistoriska hus har nu ökat till drygt ett trettio (se bland annat tabell i Arkeologiskt program; Cassel 2005:31).

I såväl Jönköpings län som övriga Sverige kan man konstatera att mängden identifierade huskonstruktioner markant ökar genom större ytavbaningar. I samband med mindre undersökningar och sökschakt kan det dock vara svårt att knyta samman spridda anläggningar till meningsfulla konstruktioner. Speciellt kan detta sägas gälla perioder då stora extensiva ytor utnyttjats. Nu är det inte

enbart ytornas storlek som spelar roll. En springande punkt är var man tillåts ta upp ytor. För såväl Jönköpings län som på nationell nivå kan man konstatera att utredningsinstrumentets införande har varit avgörande för mängden identifierade huskonstruktioner.

Boplatsspår i Skärstaddalen

När det gäller Skärstaddalen finns i nuläget inga kända förhistoriska långhus, men däremot rester efter härdar, stolphål och nedgrävningar (RAÄ 7, 81, 99 och 174). Dessa lämningar har tolkats som spår efter förhistoriska boplotsaktiviteter, dock utan att man har kunnat knyta dem samman till långhuskonstruktioner.

De flesta boplatserna från förhistorien indikeras genom förekomst av härdar, stolphål och gropar av olika slag, men även gravar kan fylla en viktig roll i lokaliseringen av boplatserna. Det är brukligt att boplatslämningar åtminstone under järnåldern förekommer i nära eller direkt anslutning till gravar, gravgrupper eller gravfält. Gravarna utgör således en indirekt källa till kunskap om boplatsernas existens. Gravarna har vid sidan av det eskatologiska sammanhanget sannolikt även haft en funktion som rumslik markering av arvingarnas eller ättens hävd av den mark där förfäderna levde. Gravarnas läge har i det avseende valts med hänsyn till terrängens egenskaper för att markera sambandet med boplatserna. Till skillnad från långhusen var gravarna byggda för att ses av kommande generationer.

I en analys av de fornlämningar som finns registrerade i FMIS framträder en fragmentarisk bild av skilda mänskliga aktiviteter som huvudsakligen kan kopplas till järnålder. Lämningarna som framför allt utgörs av gravar har i stor utsträckning påträffats i randområdet mellan dagens åkermark och den något högre liggande skogsmarken utmed Skärstaddalen (RAÄ 2, 3, 5, 6, 11, 14, 16, 39, 40, 41, 51, 53, 54, 55, 56, 59, 60, 62, 63, 64, 154, 155 och 156). Vi bör utgå från att det kan finnas förhistoriska boplatser i anslutning till de registrerade gravarna. Boplatserna invid dessa gravlämningar har i enlighet med undersökningar på andra platser sannolikt utgjorts av enskilda gårdar, bestående av två till tre långhus.

I Ölmstaddalen som är belägen några kilometer norr om Skärstad påträffades 2001 ett antal långhus från äldre järnålder som har undersökts arkeologiskt. Husen ligger i slutningen nedanför en samtida begravningsplats som har tolkats som ett bygdegravfält (RAÄ 10; Ölmstads sn). Även i denna dalgång påträffas ett stort antal gravar och gravgrupper i randområdet mellan dagens åkermark och den något högre liggande skogsmarken, där man kan förmodas hitta järnålderns gårdsbebyggelse (Hylén 2007a; 2007b).

Matskorpan och benbiten

Förutom ett antal diffusa spår vilka skulle kunna tolkas som spår efter eventuell boplatser inom fastigheten Råby 1:2 gjordes i samband med utredningen 2001 två fynd. Dessa bestod i en liten bit av bränt

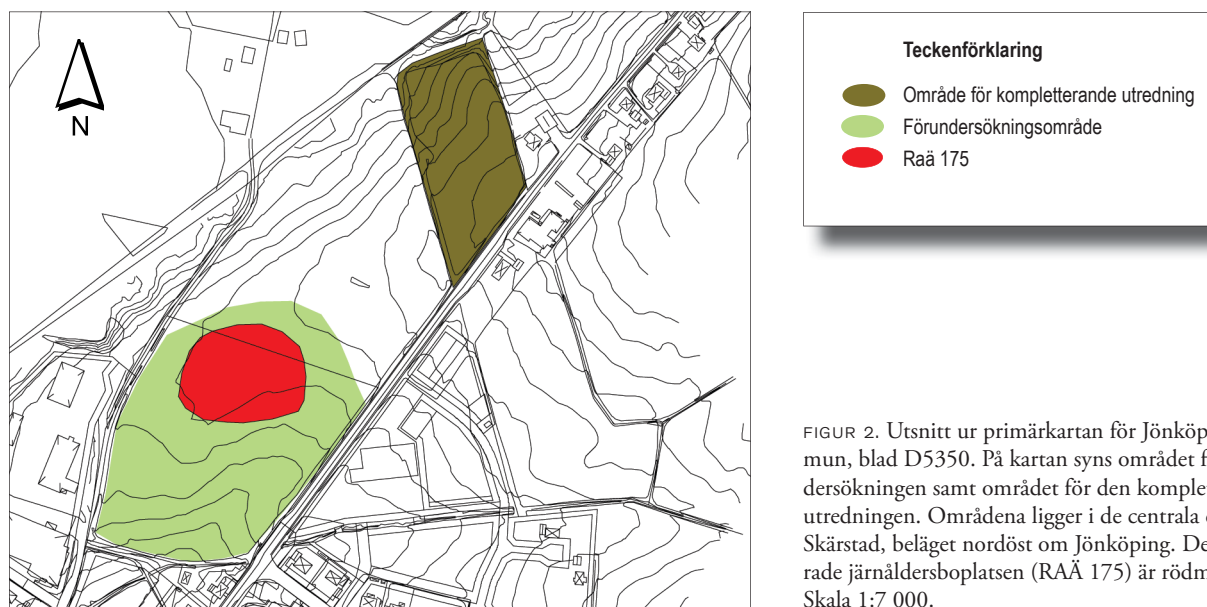
ben och en keramikskärva med fragment av matskorpa (fyndnr 1 respektive 2). Tyvärr var benbiten för liten för att en osteologisk analys skulle kunna ge ytterligare information. Leif Häggström som ansvarade för fältarbetet skriver följande i sin rapport:

Skall man i detta tidiga skede våga sig på en tolkning av lämningarna så förefaller det troligt att lämningarna utgörs av tämligen hårt nedplöjda rester av en boplatz härrörande från metallålder. Några härddar eller andra spår av anläggningar för preparering av mat påträffades ej, däremot påträffades en keramikbit med matskorpa vilken tyder på att det snarare torde röra sig om en boplatz än ett bortodlat gravfält. Naturligtvis med förbehållet att man emellanåt återanvänt äldre hushållskeramik som gravurnor. Det brända benfragmentet kan lika gärna härröra från boplatzrelaterade aktiviteter som från brandgravskick. De båda fynden påträffades i schakt där det även fanns anläggningar, däremot påträffades de ej i eller direkt invid anläggningar utan får betraktas som lösfynd.

(Häggström 2001:08)

Spåren kan enligt Häggström endera härröra från boplatzrelaterade aktiviteter eller indikera gravar. Leif Häggström är mycket försiktig i sin tolkning, förmodligen med tanke på de sparsamma indikationerna i fält. De dokumenterade spåren registrerades likväl som boplatz från metallålder (fornlämning 175) i dåvarande fornminnesregistret, FMR.

Om Häggström hade förlagt några av sina sökschakt till det mycket väl-dränerade höjdläget hade han inte bara påträffat såväl härddar som anläggningar för att preparera mat utan även kärnan i boplatzområdet (FIGUR 2). De mer centrala delarna av boplatzområdet som framkom vid förra årets förundersökning, redovisas längre fram i rapporten.

FIGUR 2. Utsnitt ur primärkartan för Jönköpings kommun, blad D5350. På kartan syns området för förundersökningen samt området för den kompletterande utredningen. Områdena ligger i de centrala delarna av Skärstad, beläget nordöst om Jönköping. Den registrerade järnåldersboplatzen (RAÄ 175) är rödmarkerad. Skala 1:7 000.

FIGUR 3. Utsnitt ur primärkartan för Jönköpings kommun, blad D5350. Kartan visar samtliga upptagna schakt inom förundersökningsområdet som är markerat med grön färg. Den sedan tidigare registrerade boplatsen (RAÄ 175) har röd färgmarkering. Skala 1:2 000.

Förundersökningen

Målsättning

Jönköpings läns museum har utfört en arkeologisk förundersökning av fornlämning 175 inom fastigheten Råby 1:2 i Skärstads socken. De arkeologiska resultaten utgör underlag för länsstyrelsens prövning om det föreligger behov av ytterligare undersökningar innan tillstånd att rubba, ändra eller ta bort fornlämningen kan ges.

Målsättningen var att i enlighet med 2 kapitlet 13§ i Lagen (1988:950) om kulturminnen m m fastställa omfattning, datering och karaktär för de vid utredningen påträffade lämningarna samt att bedöma deras bevarandestatus.

Metod

Inledningsvis upptogs med grävmaskin ett antal sökschakt, vilka förlades i anslutning till de vid utredningen påträffade anläggningarna. Ytterligare schakt upptogs på den väl-dränerade höjden som bedömdes vara av stort antikvariskt intresse. Schakten grävdes från torvlagernivå ned till anläggningsförande nivå. I samband med schaktningen rensades de upptagna schaktytorna med hjälp av handredskap.

Samtliga påträffade anläggningar undersöktes och dokumenterades. Prover för vedanatommisk analys och ¹⁴C-analys togs. Schakt, anläggningar och prover har mätts in digitalt med nätverks-RTK och analyserats i gis-programmet IntraSIS.

Resultat efter sökschaktning

Vid fältarbetet upptogs sexton schakt till en sammanlagd längd av nästan 526 löpmetrar, inom det ca 42 800 m² stora förundersökningsområdet (FIGUR 3 OCH 6-7). Schaktens bredd varierade huvudsakligen mellan 1,60 och 3,50 meter, medan schaktlängden pendlade mellan 8 och 93 meter. Schaktdjupet var i normalfallet ca 0,40–0,55 meter. Det övre lagret i schakten bestod av ett mellan ca 0,10 och 0,20 meter tjockt skikt av matjord, vilket följdes av ett mer än 0,20–0,45 m tjockt lager med lera alternativt lera med inslag av silt. Ställvis framkom även lager med sand.

Sammanlagt uppdagades 69 anläggningar, vilka utgjordes av 50 stolphål, 10 nedgrävningar, 5 hårdar, 3 sotfläckar samt 1 kokgrop (FIGUR 6-7; BILAGA 1). Inga fynd påträffades dock vid förundersökningen.

Naturvetenskapliga analyser

I samband med förundersökningen togs fem kolprover för ¹⁴C-analys. Efteråt visade det sig att endast två prover innehöll tillräckligt med kol för att ge resultat (A385 och A435) (BILAGA 3). Den kalla väderleken och snön under fältarbetet försvårade betydligt insamlingen av användbara kolprover. De analyserade proverna har tagits i hårdar som var belägna i olika delar av undersökningsytan.

FIGUR 4 Boplatsytan inom förundersökningsområdet från väster.

Analysresultatena visar att härdarna inte var samtida. Den äldre härden (A435) lär ha brunnit någon gång mellan 900–770 f Kr (2s), medan den yngre härden (A385) har anlagts ca 800 år senare, det vill säga någon gång under periodavsnittet yngre förromersk järnålder–äldre romersk järnålder.

Som försteg till ^{14}C -analysen utfördes en vedanatommisk analys av träkolfragmenten (BILAGA 2). Analysresultatena visar att ek har använts som brännbart material i den äldsta härden (A435), medan al brunnit i den yngre härden (A385). Utifrån den vedanatommiska analysen bör vi förhålla oss kritiska till den äldsta härdens datering (A435). Eftersom det analyserade träkolet från härden utgörs av ek, innebär det att trädslaget kan ha hög egenålder. Dateringen till yngre bronsålder skulle eventuellt kunna skjutas ytterligare bakåt i tiden beroende på hur gammalt trädet var, när det fälldes och användes som brännbart material i härden. Al som använts i den yngre härden (A385) ger en mer tillförlitlig datering.

Analysresultatena ger visserligen en uppfattning om vilka träslag som har använts som brännbart material, men det finns ytterligare en källkritisk faktor som bör tas i beaktande. Eftersom proverna är tagna i små, slutna kontexter, kan de inte fullt ut anses utgöra ett representativt urval av de träslag som skulle ha kunnat användas som brännbart material vid respektive tidsperiod.

Sammanfattning

Inom hela förundersökningsytan har relativt välbevarade spår efter mänskliga aktiviteter påträffats. Lämningarna tillhör den repertoar av anläggningstyper som vanligtvis förekommer i förhistoriska boplatssammanhang. Utifrån vad som framkommit vid förundersökningen bedöms undersökningsområdet ha mycket stor kunskapspotential och vara av vetenskapligt intresse.

FIGUR 5. Dokumentation och provtagning av härden (A394).

Boplatsyta från äldre järnålder?

Vid förundersökningen noterades boplatzanläggningar som var koncentrerade till en mindre yta uppe på den väl-dränerade höjden inom förundersökningsområdet. Genom schaktning har boplatsytan kunnat avgränsas åt alla väderstreck. Jämfört med de registrerade uppgifterna i FMIS har järnåldersboplatser (RAÄ 175) ursprungligen haft ett något mindre ytomfång, ca 80 x 80 m (FIGUR 3). Även om inga huskonstruktioner i nuläget med säkerhet har kunnat fastställas, vet vi dock utifrån liknande undersökningskontexter att det föreligger mycket goda förutsättningar att kunna påträffa minst ett eller fler långhus vid en eventuell slutundersökning inom fastigheten. Till grund för antagandet ligger bland annat de dokumenterade koncentrationer av företrädesvis stolphål, men även nedgrävningar, härdar, sotfläckar och en kokgrop som framkom vid undersökningen (FIGUR 4-5 OCH 7).

Inom den förhistoriska boplatsytan vilar med några få undantag flertalet av de påträffade anläggningarna på ytor av siltig sand. Detta topografiskt avgränsade och väl-dränerade område upphör, där sluttningarna tar vid åt tre väderstreck (väster, söder och öster). Marken i sluttningarna består däremot av tung lera, där endast en och annan anläggning påträffades.

Dateringen av boplatsytan hamnar i äldre järnålder med sannolik precisering till århundradena kring Kristi födelse (A385). Även om dateringen baseras på ett användbart ¹⁴C-prov, motsäger inte resultatet min erfarenhetsmässiga bedömning av när de påträffade anläggningarna kan ha anlagts. Lämningarna tillhör den repertoar av boplatzanläggningar som vanligtvis uppträder under järnåldern, och det skulle förvåna mig mycket om ytterligare ¹⁴C-prover inte ger dateringar till äldre järnålder.

Spår efter bronsåldersaktiviteter?

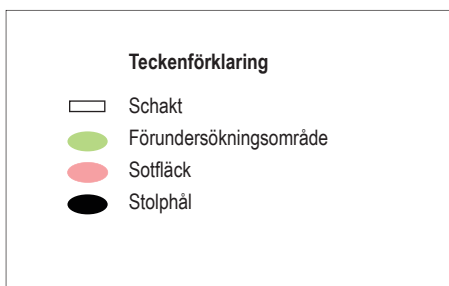
En av de härdar som framkom vid schaktningarna på höjden skilde sig från övriga boplatzanläggningar genom sin belägenhet och datering (A435). Härden låg inte bara något avsides och var delvis nedgrävd i siltig lera, utan hade även en betydligt äldre datering (FIGUR 7; BILAGA 3). Enligt ^{14}C -analysen hamnar härden i yngre bronsålder. De aktiviteter som härden vittnar om har förmodligen varit av mindre omfattning och mer tillfällig karaktär.

Eventuellt kan ytterligare bronsåldersaktiviteter knytas till de fåtal men tydliga anläggningar som påträffades på en liten yta ca 80 meter sydväst om järnåldersboplatzen. Om så är fallet får ytterligare arkeologiska undersökningar utvisa (FIGUR 6).

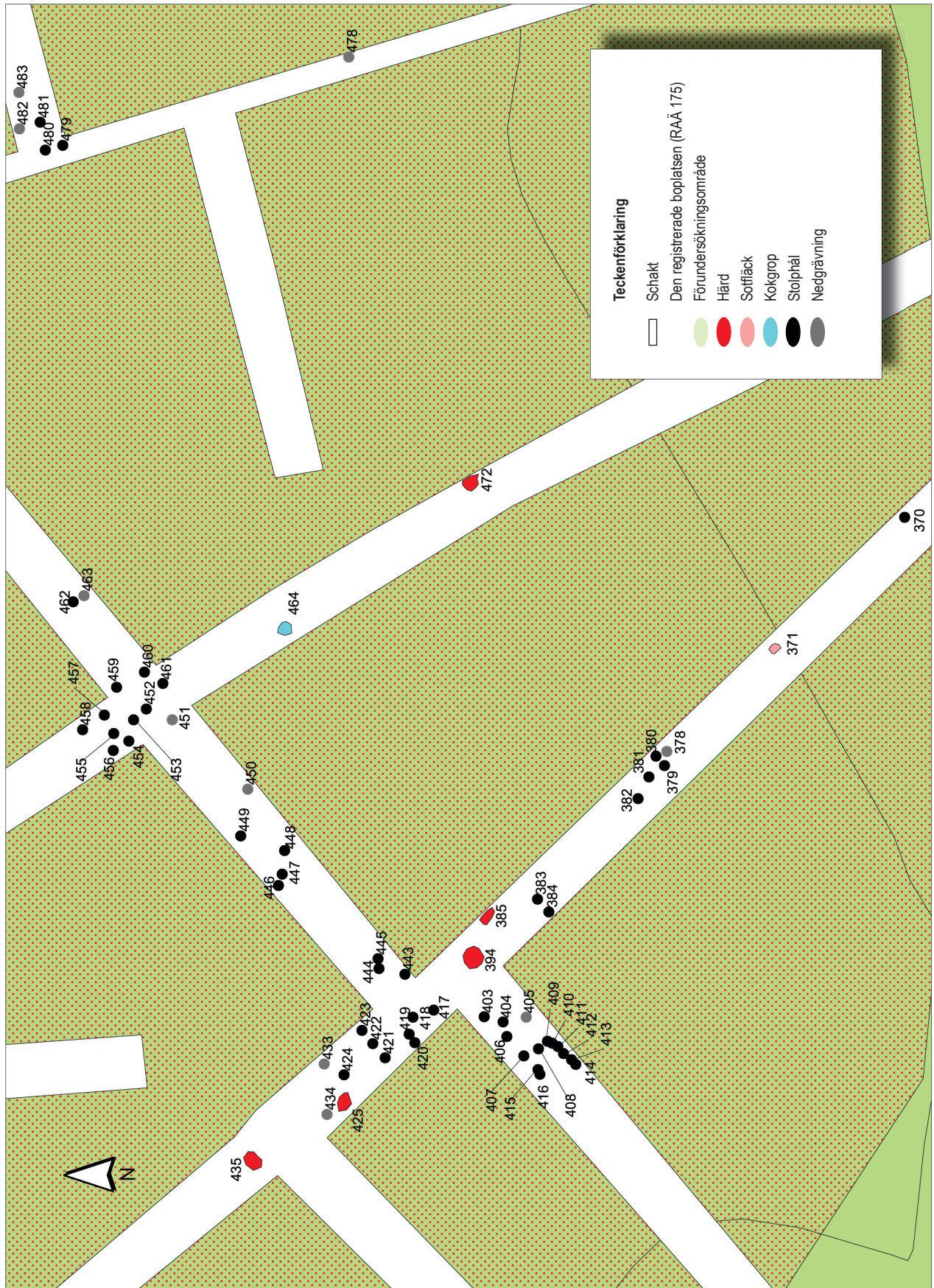
Förslag till åtgärder

Om uppdragsgivarens planer på exploatering inom förundersökningsområdet kvarstår, förordar Jönköpings läns museum en särskild arkeologisk undersökning för att närmare undersöka den förhistoriska boplatssytan. En arkeologisk insats skulle kunna påvisa eventuella huskonstruktioner, försöka belysa funktionsindelningen av boplatssytan samt klargöra tidsdjupet ytterligare hos de påträffade boplatssaktiviteterna.

De arkeologiska resultaten utgör underlag för länsstyrelsens prövning om det föreligger behov av ytterligare undersökningar innan tillstånd att rubba, ändra eller ta bort en fornlämning kan ges i enlighet med 2 kapitlet 12§ i Lagen (1988:950) om kulturminnen m m. Beträffande fastigheten Råby 1:2 är det Länsstyrelsen i Jönköpings län som fattar beslut i ärendet.

FIGUR 6. Utsnitt ur primärkartan för Jönköpings kommun, blad D5350. Kartan visar de anläggningar som påträffades ca 80 meter sydväst om järnåldersboplatzen (RAÄ 175). Skala 1:300.

FIGUR 7. Utsnitt ur primärkartan för Jönköpings kommun, blad D5350. Kartan visar de anläggningar som hör till järnåldersboplatsen (RAÄ 175). I norra utkanten syns även den ca 800 år äldre härden från yngre bronsålder (A435). Skala 1:350.

FIGUR 8. Utsnitt ur primärkartan för Jönköpings kommun, blad D5350. Kartan visar samtliga upptagna schakt inom området för den kompletterande utredningen. Skala 1:1 500.

Den kompletterande utredningen

Målsättning

Den antikvariska målsättningen med den arkeologiska utredningen var att i enlighet med 2 kapitlet 11 § i Lagen (1988:950) om kulturminnen m m klargöra om tidigare icke känd fornlämning förekom inom berörd del av fastigheten Råby 1:15 samt avgöra om effekterna av den planerade exploateringen skulle kunna komma att beröra eventuellt påträffad fornlämning.

Metod

Inledningsvis besiktigades hela utredningsområdet för att utröna om det förekom några synliga lämningar ovan mark. I samband härmed noterades de terränglägen, där fornlämning primärt bedömdes kunna finnas dold under markytan. Val av terrängläge styrdes bland annat av topografin i området.

Därefter upptogs med grävmaskin ett antal sökschakt, vilka för-lades till noterade terränglägen. Schakten grävdes skiktvis från torv-lagernivå ned till anläggningsförande nivå, varvid även innehållet i matjordslagret undersöktes. I samband med schaktningen rensades de upptagna schaktytorna med handredskap. Ett antal djupschakt upptogs i syfte att klargöra om eventuella överlagrade lämningar förekom inom området. Samtliga schakt och anläggningar doku-menterades och mättes in digitalt med nätverks-RTK.

Kunskapsläge efter inventering

Vid den inledande besiktningen konstaterades att topografiska för-utsättningar fanns för att lämningar av antikvariskt intresse skulle kunna påträffas inom det nästan 17 200 m² stora exploaterings-området (FIGUR 8).

Schaktbeskrivning och resultat

Vid utredningen upptogs 13 sökschakt, till en sammanlagd längd av nästan 185 löpmeter inom den planerade exploateringsytan (FIGUR 8). Schaktens bredd varierade mellan 1,70 och 3,50 meter, medan schaktlängden pendlade mellan 8,15 och 21,50 meter. Dju-pet varierade i normalfallet mellan 0,40 och 0,70 meter. Några iakt-tagelser av överlagrade boplatslämningar kunde dock inte göras i de djupschakt, vilka upptogs ställvis ned till nästan tre meters djup.

Det övre lagret i schakten bestod av ett mellan ca 0,10 och 0,25 meter tjockt skikt av matjord, vilket följdes av ett mer än 0,20–0,50 m tjockt lager med sandig silt med inslag av lera. Lagerföljden var med några få undantag i stort sett densamma inom hela exploate-ringsområdet.

Ingenting av antikvariskt intresse framkom dock.

Sammanfattning

Med hänsyn till topografiska förhållanden, närheten till den förundersökta boplatsen (RAÅ 175) samt övriga kända fornlämningar i närområdet har Länsstyrelsen ansett att en kompletterande utredningsschaktning bör genomföras inom valda delar av denna fastighet.

Vid fältbesiktningen konstaterades att topografiska förutsättningar fanns för att lämningar av antikvariskt intresse skulle kunna påträffas inom exploateringsområdet.

Inget av antikvariskt intresse framkom dock vid sökschaktningen.

Förslag till åtgärder

Då inga spår av fornlämning påträffades vid utredningen inom fastigheten Råby 1:15 har Jönköpings läns museum inga invändningar mot den planerade exploateringen ur antikvarisk synpunkt.

De arkeologiska utredningsresultaten utgör besluts- och planeringsunderlag för länsstyrelsens fortsatta handläggning i ärendet. Beträffande fastigheten Råby 1:15 är det Länsstyrelsen i Jönköpings län som fattar beslut i ärendet.

Sammanfattning

I början av november 2007 genomförde Jönköpings läns museum en arkeologisk förundersökning och en kompletterande utredning av två fastigheter i de centrala delarna av Skärstad som är beläget nordöst om Jönköping. Inom den södra av de båda fastigheterna, Råby 1:2, har tidigare en boplatz med förmodad datering till metaltid påträffats (RAÄ 175).

Boplatsen vilken nu var föremål för förundersökning, har genom en ^{14}C -daterad härd fått en mer preciserad tidsfästelse till århundradena kring Kristi födelse. Även om dateringen baseras på ett användbart ^{14}C -prov, motsäger inte resultatet min erfarenhetsmässiga bedömning av när de påträffade anläggningarna kan ha anlagts. Lämningarna tillhör den repertoar av boplatzanläggningar som vanligtvis uppträder under järnåldern, och det skulle förvåna mig mycket om ytterligare ^{14}C -prover inte också ger dateringar till äldre järnålder.

Järnåldersboplatsen har även kunnat avgränsas till en mindre yta på den väl-dränerade moränhöjd som är belägen inom fastigheten, och platsen är ytterst medvetet vald. Där området med anläggningarna upphör, vidtar sluttande ytor med lera. De stolphål, nedgrävningar, härdar och sotfläckar som jämte en kokgrop påträffades vid förundersökningen ligger på ytor som består av sandig silt, vilket leder bort överskottsvatten i marken. Dräneringen förbättrar betydligt markens användbarhet för bostadsändamål.

Inom den väl-dränerade boplatsytan finns det koncentrationer av stolphål och nedgrävningar, vilka vid en större ytavbaning skulle kunna kopplas samman till större konstruktioner som exempelvis långhus. Detta får eventuella framtida undersökningar utvisa.

En av de härdar som framkom vid schaktningarna upp på höjden skilde sig från övriga boplatzanläggningar genom sin belägenhet och datering (A435). Härden låg inte bara något avsides och var delvis nedgrävd i siltig lera, utan hade även en betydligt äldre datering. Enligt ^{14}C -analysen hamnar härden i yngre bronsålder. De aktiviteter som härden vittnar om har förmodligen varit av mindre omfattning och mer tillfällig karaktär. Den yngre bronsåldersdateringen kan eventuellt kopplas samman med det område med enstaka anläggningar som är beläget ca 80 m sydväst om järnåldersboplatsen.

Inom den norra fastigheten, Råby 1:15, framkom däremot inget av antikvariskt intresse vid den kompletterande utredningen.

Administrativa uppgifter

Förundersökningen

Länsstyrelsens tillstånd: 431-11333-07
 Jönköpings läns museums dnr: 240/07
 Beställare: Tekniska kontoret, Jönköpings kommun
 Fält- och rapportansvarig: Håkan Hylén
 Underkonsulter: Göran Possnert, Ångströmlaboratoriet, Uppsala; Erik Danielsson, Vedlab, Glava; David Bringevik, Tabergs Entreprenad AB, Jönköping
 Fältarbetstid: 2007-11-07–2007-11-09; 2007-11-12–2007-11-16
 Län: Jönköping
 Kommun: Jönköping
 Socken: Skärstad
 Fastighetsbeteckning: Råby 1:2
 Belägenhet: Ekonomiska kartans blad, Lyckås 7E 3c
 Koordinater: x6419200, y1414500
 Koordinatsystem: RT90 2,5 gon V 0:-15 samt Jönköpings lokala system: RT R06 5 gon V 63:0
 Förundersökningsområde: 42 800 m²
 Fornlämningstyp: Boplatslämningar från äldre järnålder samt enstaka lämningar från yngre bronsålder
 Inga fynd påträffades.
 Dokumentationsmaterialet förvaras i Jönköpings läns museums arkiv.

Den kompletterande utredningen

Länsstyrelsens tillstånd: 431-14673-07
Jönköpings läns museums dnr: 240/07
Beställare: Tekniska kontoret, Jönköpings kommun
Fält- och rapportansvarig: Håkan Hylén
Underkonsulter: David Bringevik, Tabergs Entreprenad AB, Jönköping
Fältarbetstid: 2007-11-05–2007-11-06
Län: Jönköping
Kommun: Jönköping
Socken: Skärstad
Fastighetsbeteckning: Råby 1:15
Belägenhet: Ekonomiska kartans blad, Lyckå 7E 3c
Koordinater: x6419400, y1414700
Koordinatsystem: RT90 2,5 gon V 0:-15 samt Jönköpings lokala system: RT R06 5 gon V 63:0
Utredningsområde: 17 200 m²
Fornlämningstyp: Inget av antikvariskt intresse framkom

Referenser

Tryckta och otryckta källor

- Cassel, K. Red. 2005. *Arkeologiskt program för Jönköpings läns museum*. Jönköping.
- Danielsson, E. 2007. *Rapport över vedartsanalyser på material från Jönköpings län, Skärstads socken, Råby 1:2*. Vedlab rapport 0764.
- Gunnarsson, A. 1988. *Träden och människan*. Kristianstad.
- Holmåsén, I. 1993. *Träd och buskar*. Lund.
- Hylén, H. 2007a. *I hjärtat av en bygd. Särskild arkeologisk utredning och arkeologisk förundersökning. Inför planerad bostadsbebyggelse inom fastigheten Ölmstad 2:16. Ölmstads socken i Jönköpings kommun. Jönköpings län*. Jönköpings läns museum, arkeologisk rapport 2007:08. Jönköping.
- Hylén, H. 2007b. *Ölmstad i blickfånget. Arkeologisk förundersökning. Inför planerad bostadsbebyggelse inom fastigheten Ölmstad 2:16. Ölmstads socken i Jönköpings kommun. Jönköpings län*. Jönköpings läns museum, arkeologisk rapport 2007:21. Jönköping.
- Häggström, L. 2001. *Boplatslämningar i Skärstad. Utredning inför exploatering invid Skärstad samhälle på fastigheterna Råby 1:2, 1:14 samt 1:15. Skärstad socken i Jönköpings kommun. Jönköpings län*. Jönköpings läns museum, arkeologisk rapport 2001:38. Jönköping.
- Mossberg, B. et al. 1992. *Den nordiska floran*. Brepol, Turnhout.

Arkiv

- Fornminnesinformation. FMIS. Riksantikvarieämbetet. Stockholm
Länk: <http://www.fmis.raa.se/fmis/>
- Topografiska arkivet. Jönköpings läns museum.

Anläggningar påträffade vid förundersökningen

I tabellen redovisas de anläggningar som påträffades vid förundersökningen. Till följd av försvarande väderomständigheter är anläggningarna endast dokumenterade och bedömda utifrån hur de framträdde i ytplanet efter schaktning, se FIGUR 4 OCH 5. Inmätningarna har gjorts utifrån Jönköpings lokala system: RT R06 5 gon V 63:0.

Anl nr	Anl typ	x-koordinat	y-koordinat	z-koordinat
284	Sotfläck	68532.656	47864.512	Ingen uppgift
294	Stolphål	68527.167	47867.092	Ingen uppgift
300	Sotfläck	68518.389	47870.270	Ingen uppgift
370	Stolphål	68562.720	47947.171	163.382
371	Sotfläck	68570.889	47939.012	Ingen uppgift
378	Nedgrävning	68577.654	47932.472	164.167
379	Stolphål	68577.811	47931.592	164.187
380	Stolphål	68578.355	47932.189	164.204
381	Stolphål	68578.785	47930.878	164.218
382	Stolphål	68579.473	47929.523	164.253
383	Stolphål	68585.785	47923.207	164.308
384	Stolphål	68585.060	47922.406	164.300
385	Härd	68589.001	47922.021	Ingen uppgift
394	Härd	68589.877	47919.412	Ingen uppgift
403	Stolphål	68589.118	47915.805	164.259
404	Stolphål	68587.950	47915.479	164.249
405	Nedgrävning	68586.504	47915.787	164.239
406	Stolphål	68587.719	47914.578	164.227
407	Stolphål	68586.640	47913.373	164.200
408	Stolphål	68585.715	47913.806	164.126
409	Stolphål	68585.164	47914.276	164.178
410	Stolphål	68584.867	47914.167	164.186
411	Stolphål	68584.517	47913.938	164.189
412	Stolphål	68584.148	47913.512	164.148
413	Stolphål	68583.638	47913.120	164.104
414	Stolphål	68583.394	47912.832	164.085
415	Stolphål	68585.742	47912.486	164.391
416	Stolphål	68585.619	47912.213	164.143
417	Stolphål	68592.300	47916.224	164.248
418	Stolphål	68593.601	47915.783	164.241
419	Stolphål	68593.851	47914.717	164.281
420	Stolphål	68593.473	47914.185	164.276
421	Stolphål	68595.351	47913.227	164.255

Anl nr	Anl typ	x-koordinat	y-koordinat	z-koordinat
422	Stolphål	68596.117	47914.126	164.261
423	Stolphål	68596.795	47914.962	164.293
424	Stolphål	68597.924	47912.163	164.246
425	Härd	68597.945	47910.423	Ingen uppgift
433	Nedgrävning	68599.171	47912.866	164.241
434	Nedgrävning	68598.984	47909.686	164.213
435	Härd	68603.678	47906.756	Ingen uppgift
443	Stolphål	68594.103	47918.483	164.341
444	Stolphål	68595.744	47918.855	164.330
445	Stolphål	68595.796	47919.450	164.357
446	Stolphål	68602.040	47924.068	164.414
447	Stolphål	68601.814	47924.762	164.406
448	Stolphål	68601.665	47926.264	164.456
449	Stolphål	68604.419	47927.170	164.454
450	Nedgrävning	68603.978	47930.105	164.441
451	Nedgrävning	68608.725	47934.463	164.519
452	Stolphål	68610.350	47935.148	164.551
453	Stolphål	68611.133	47934.454	164.536
454	Stolphål	68611.440	47933.113	164.546
455	Stolphål	68612.387	47933.595	164.554
456	Stolphål	68612.433	47932.525	164.556
457	Stolphål	68612.970	47934.761	164.563
458	Stolphål	68614.357	47933.850	164.582
459	Stolphål	68612.208	47936.513	164.563
460	Stolphål	68610.463	47937.462	164.545
461	Stolphål	68609.299	47936.738	164.520
462	Stolphål	68614.954	47941.864	164.628
463	Nedgrävning	68614.257	47942.260	164.622
464	Kokgrop	68601.645	47940.161	Ingen uppgift
472	Härd	68590.102	47945.388	Ingen uppgift
478	Nedgrävning	68597.639	47976.068	164.089
479	Stolphål	68615.582	47970.529	164.324
480	Stolphål	68616.676	47970.239	164.331
481	Stolphål	68617.009	47971.982	164.360
482	Nedgrävning	68618.311	47971.550	164.356
483	Nedgrävning	68618.336	47973.841	164.393

Vedanatomisk analys

Vid förundersökningen har träkol från två härdar samlats in. Innan proverna skickades för ^{14}C -analys, gjordes en vedanatomisk analys av Erik Danielsson, Vedlab. Nedan följer ett utdrag ur analysrapporten (Danielsson 2007).

De analyserade proverna innehåller kol av al och ek. Båda trädslagen var attraktiva som bränsle. Vid dateringen får man räkna med att provet med ek kan ge en hög egenålder. Det andra provet med al bör däremot ge en mycket bra och tillförlitlig datering.

(Danielsson 2007)

Analysresultaten ger visserligen en uppfattning om vilka trädslag som har använts som brännbart material, men det finns en källkritisk faktor. Eftersom träkolsproverna primärt har insamlats i daterande syfte, har de plockats i mycket små och slutna kontexter. Därför kan inte fragmenten anses utgöra ett representativt urval av brännbara träslag som har varit möjliga att samla in inom undersökningsområdet eller dess närhet.

Uppgifter om maximal ålder, växtmiljö, användning är hämtade ur Danielssons rapport och där refererad litteratur (Danielsson 2006; Holmåsen 1993; Gunnarsson 1988; Mossberg 1992).

Anl nr	Anl typ	Provmängd	Analyserad mängd	Analyserat antal fragment	Träslag	Utplockat för ^{14}C -analys
A385	Härd	0,5 gram	0,2 gram	20 bitar	Al (20 bitar)	Al (33 mg)
A435	Härd	0,4 gram	0,1 gram	20 bitar	Ek (20 bitar)	Ek (31 mg)

I tabellen redovisas resultaten av vedartsanalysen (Danielssons rapport 2007).

Art	Latin	Max ålder	Växtmiljö	Egenskaper och användning	Övrigt
Al Gråal Klibbal	<i>Alnus</i> sp. <i>Alnus incana</i> <i>Alnus glutinosa</i>	120 år	Klibbalen är starkt knuten till vattendrag. Gråalen är mer anpassningsbar.	Motståndskraftigt mot fukt. Brinner lugnt.	Klibbalen invandrade söderifrån ca 5 000 f Kr. Gråalen kom ungefär samtidigt med granen och samma väg som denna.
Ek	<i>Quercus robur</i>	500-1000 år	Växer bäst på lerhaltiga mulljordar, men klarar också mager och stenig mark. Vill ha ljus, skapar själv en ganska luftig miljö med rik undervegetation med tex hassel.	Hård och motståndskraftig mot väta. Båtbygge, stängselstolpar, stolpar, plogar, fat.	Ekollonen har använts som grisfoder. Trädet har ofta ansetts som heligt och kopplat till bland annat Tor. Man talar ofta om 1000-års ekar, men de är sällan över 500 år.

I tabellen redovisas uppgifter om generella egenskaper hos de i analysen påträffade trädslagen. Uppgifterna är hämtade ur Danielssons rapport och där refererad litteratur (Danielsson 2007; Holmåsen 1993; Gunnarsson 1988; Mossberg 1992).

¹⁴C-analys

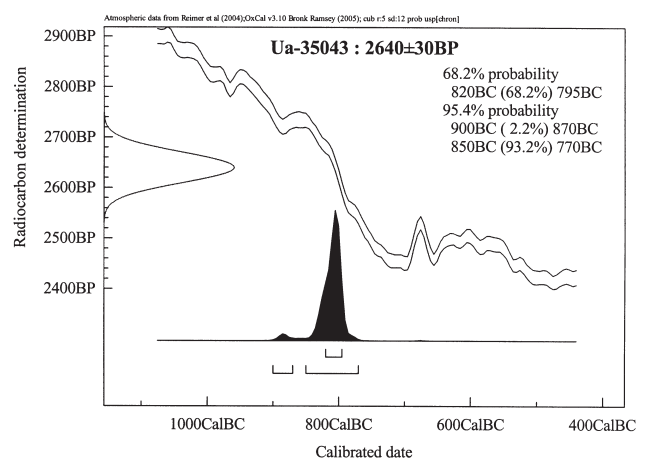
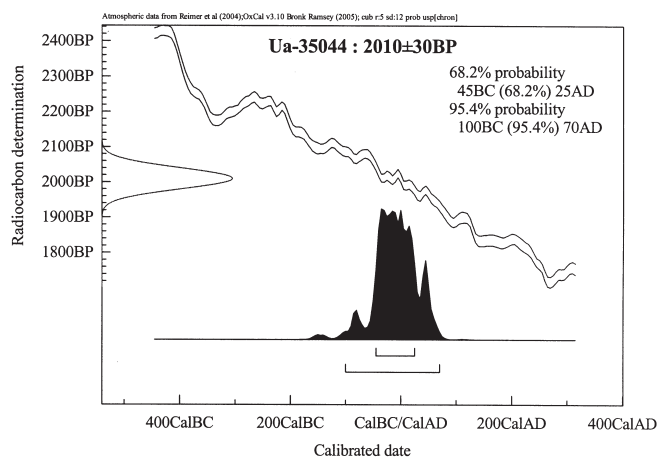
Vid förundersökningen samlades fyra kolprover in för ¹⁴C-analys. I syfte att få en rumslig spridning av dateringsresultaten har kolproverna tagits i härdar och sotfläckar som har varit belägna i olika delar inom förundersökningsområdet. Tyvärr innehöll två av proverna för lite träkolsfragment för att kunna ge en datering. De härdar som daterats är: A385 och A435.

Analysen av kolproverna har utförts vid Ångströmlaboratoriet, Avdelningen för jonfysik, ¹⁴C-lab vid Uppsala universitet.

De konventionella dateringarna har sedan kalibrerats med programmet OxCal, version 3.10.

Anl nr	Anl typ	Material	¹⁴ C-ålder	Kalibrerad datering 1σ	Kalibrerad datering 2σ	Provnr
A385	Härd	Träkol	2010±30 BP	45BC–25 AD	100BC–70 AD	Beta-35044
A435	Härd	Träkol	2640±30 BP	820–795 BC	900–870 BC 850–770 BC	Beta-35043

I tabellen ovan redovisas värden från ¹⁴C-analysen. Följande terminologi används. BP står för Before Present och avser en tidpunkt före 1950 e Kr. Förkortningarna BC och AD anger dateringar före respektive efter Kristi födelse. Kalibrerad datering 1σ motsvarar 68,2 % sannolikhet, medan 2σ står för 95,4 %.

I figurerna återges analysresultat efter acceleratorbestämning för proven. Kalibrerade årtal utmed x-axeln, teknisk ¹⁴C-ålder BP utmed y-axeln. Uppgifter finns om kalibreringskurva samt sannolikhetsfördelning för kalibrerad ålder (siffran inom parentes anger delintervallets sannolikhet, om 1σ eller 2σ motsvarar fler än ett intervall). Kalibreringen har gjorts med OxCal, version 3.10.

I början av november 2007 genomförde Jönköpings läns museums arkeologer en undersökning i de centrala delarna av Skärstad som är beläget nordöst om Jönköping. Vid tidigare tillfälle har arkeologerna sett spåren av en förhistorisk boplatz här.

Vid förra årets undersökningar kunde arkeologerna konstatera att de stolphål, nedgrävningar, härdar, sotfläckar som påträffades, låg väl samlade inom en begränsad yta. Anläggningarna tillhör den repertoar av lämningar som vanligtvis uppträder i boplatssammanhang från äldre järnålder. Boplatzen har genom en ¹⁴C-daterad härd fått en mer preciserad tidsfästelse till århundradena kring Kristi födelse.

Det innebär att boplatzen är tvåtusen år på sin höjd, och att valet av plats är ytterst medvetet. Där området med anläggningarna upphör, vidtar sluttande ytor med lera. Inom den väl-dränerade boplatzytan finns det koncentrationer av stolphål och nedgrävningar, vilka vid en större ytväbning skulle kunna kopplas samman till större konstruktioner som exempelvis långhus.

Det finns även spår som visar att betydligt äldre mänskliga aktiviteter har försiggått här tidigare. Den yngre bronsåldersdatering som en härd uppvisade inom boplatzytan kan eventuellt kopplas samman med det område med enstaka anläggningar som är beläget ca 80 m sydväst om järnåldersboplatzen. Aktiviteterna från denna tid har förmodligen varit av mindre omfång och av mer tillfällig karaktär.